

Bánfi Tamás: Társadalmi haszon, tisztesség és a GDP - Pénzügyi Szemle folyóirat

2012. február 12. 19:21

Bánfi Tamás: Társadalmi haszon, tisztesség és a GDP

A GDP-arányos államháztartási hiányt és államadósságot csak azok után lenne tisztességes alapul venni az egyes országok gazdasági teljesítményével kapcsolatban, ha a GDP mutatót megtisztítanák a romboló és pusztító termelés negatív hozadékától. Ez ugyanis a nagy országok esetében is jelentős tétel lehet.

Bánfi Tamás

A „GDP probléma” elérte a politikusok ingerküszöbét olyannyira, hogy a kérdéssel egy külön szakmai bizottság is foglalkozott. A Stiglitz Bizottság jelentése többirányú javaslatokat fogalmazott meg, és a nemzetgazdaság teljesítményébe és a jólét mérésébe antihumánus és militáris iparágakat is figyelembe vesz amikor „a kormányok kollektív biztonsági természetű szolgáltatásait” az állampolgárok életszínvonalának változásában pozitívnak minősíti. Ebből világos, hogy a GDP ily módon történő növelése ceteris paribus valóban javítja az egy főre jutó GDP mutatót, de jelentős torzítást okoz, főleg az európai országokra, az államadósság megengedett mértékének kiszámításában. E rövid esszé célja a részletesebb kifejtés.

A GDP múltja

A nemzetgazdaság teljesítményét a közgazdaságtan régóta igyekszik mérni, de a mérési eredmény valódiságáról kezdettől fogva eltérőek a vélemények. Sem arról, amit mérni kellene, sem arról, ahogyan mérni lehet, nem volt és ma sincs egységes álláspont. A statisztikai hivatalok a politika, a gazdaságpolitika, a média, az értő nagyközönség számára évtizedek óta rendszeresen közlik a gazdasági tevékenységből származó javak és szolgáltatások pénzben kifejezett mértékét, a bruttó hazai terméket, közismert nevén a GDP-t. Mindaddig az esztétikai szempontokon túl nem volt jelentős egy-egy ország GDP-változásának éves indexe vagy az egy főre jutó GDP-szintje, amíg nemzetközi intézményi és piaci döntések nem kötődtek hozzá.

A GDP társadalmi-gazdasági jelentősége

1948-tól a Világbank, 1960-tól a Világbankhoz kapcsolódó Nemzetközi Fejlesztési Társaság egy előre meghirdetett egy főre jutó GDP-t el nem érő tagországok nagyberuházásainak finanszírozásához nyújtott hosszú lejáratú kölcsönöket. A hetvenes évektől a valutaárfolyamok és a tőzsdéi árfolyamok ingadozását, majd mind erősebben az államadósságokat finanszírozó állampapírok kamatfelárát befolyásolta egy-egy ország aktuális GDP-indexe. A GDP jelentősége az európai országokban az európai integráció kezdetétől fokozatosan nőtt, majd 1999-től az ún. konvergencia kritériumokban tetőzött: az államháztartás folyó deficitje a GDP 3%-át, a bruttó államadósság pedig a GDP 60%-át nem haladhatja meg. A GDP-hez viszonyított szigor a pénzügyi válság alatt tovább folytatódik.

Miről is van szó? Mi a probléma lényege?

A GDP növelésének két természetes korlátja a rendelkezésre álló termelési tényezők szintje, valamint a fizetőképes kereslet. Az előbbi elsősorban rövid távú, az utóbbi rövid és hosszabb távon is merevebb korlát. A fogyasztás volumene és a rendelkezésre álló jövedelem fogyasztási hitelekkel növelhető, de ahhoz, hogy a növekedés ne csak egyszeri vagy többszöri, hanem folyamatos legyen, a fogyasztási hitelállomány folytonos emelkedése szükséges. A 2008-ban kezdődött pénzügyi válság rendkívül élesen ellentmondott ennek az iránynak.

A fejlett világban az USA az egyetlen ország, ahol az államadósság növekedésének lényegében felső korlátja nem volt. Japán nemzeti sajátossága, hogy a belföldi lakossági megtakarítás „korlátlan” finanszírozási forrás, ezért a külföldi tőkepiac az államadósság növekedésében gyenge korlát. A jelentős gazdasági potenciállal rendelkező feltörekvő országokban (Kína, Oroszország, India, Brazília) a nyilvánosság, az áttekinthetőség hiánya a valós állapotot és folyamatokat még elhomályosíthatja.

A fejlett világ nagyhatalma (USA) és a feltörekvő státuszú Oroszország mellett több fejlett „közép- és kishatalom” termelési szerkezetébe azonban beékelődött a fegyver és a katonai jellegű termékek (késztermékek és alkatrészek) gyártása, ami elsősorban - nem meglepő módon - nem az ország védelmét szolgálja, hanem a világpiac importigényét elégíti ki. Az Európai Unió több országa is ide sorolható (Franciaország, Németország, Svédország), ami már nem elhanyagolható kérdés a tagországok GDP-arányos államháztartási hiány és államadósság szabályozásánál.

A következő felsorolás példákat mutat be arra, hogy az ún. kollektív biztonságra hivatkozva a GDP növelhető, illetve egy elért magasabb szinten tartható.

- *Többéves helyi háborúban való részvételnél (Vietnam, Bosznia, Afganisztán, Irak) a fegyverek, a lőszer, a szárazföldi, légi, vízi katonai járművek gyors amortizációja folyamatos pótlást igényel.*
- *A helyi háborúhoz „exportált” katonák, az őket kiszolgáló személyzet bére, ruházati és élelmiszer-fogyasztása extrafinanszírozást igényel.*
- *Helyi katonai összecsapásoknál általában mindkét oldal „fegyvervásárlásait” más-más országokból importálták és termelték.*
- *A folyamatos háborús fenyegetettséggel indokolt felkészülést folyamatos fegyverkezés követi (Izrael, Palesztina, Irán, Szíria, Szaud-Arábia).*
- *A katonai célú űrkutatás rendkívül magas költségű.*
- *A hidegháborús állapot fenntartása folyamatos katonai fejlesztéseket igényel.*

A felsorolás sajnos folytatható (kábitószer-termelés, -szállítás, -forgalmazás, prostitúció; egy-egy országon belül a közbiztonság romlásával együtt jár a belső védelmi költségek növekedése: börtön, több rendőr, pénzintézetet, mi több cipőboltot, drogériát védő több biztonsági őr, a mezőgazdasági termést és eszközt védő mezőőr), és egyszerű számításokkal igazolható, hogy elsősorban a „nagy országok” éves GDP-jének nem elhanyagolható hányada az emberiség irtásához, veszélyeztetéséhez szolgáló termelésből és szolgáltatásból adódik, amit mint az ország gazdasági teljesítményének a pozitív hozadékát számbavenni több mint képmutatás. Mindehhez társul a jövő generációit veszélyeztető természeti rablógazdálkodás, természetpusztítás és szennyezés.

A GDP-nek nem az az alapvető hibája, hogy mit nem tartalmaz (pl. a lakosság jó hangulatát, a nők szépségét, a férfiak fizikai erejét, vagy akár a nők és a férfiak kielégítettségét), mert nem „boldogság-indexnek” szánjuk, hanem az, amit tartalmaz. A piac, a pénzügyi intézményrendszer és - az európai kis, nyitott országok szerencsétlenségére - az Európai Unió szabályrendszere is gazdaságpolitikai változónak tekinti a GDP-t. A GDP-arányos államháztartási hiányt és államadósságot például csak azok után lenne tisztességes (erkölcsös) értékelni, illetve azt figyelembe véve egy-egy országot büntetni, ha a fejlett világ országainak mindegyikében a GDP-t megtisztítanak a romboló és pusztító termelés és szolgáltatások negatív hozadékától. Ettől még az eredeti tartalmú GDP maradhat, de egy új tartalmú GDP számítása indokolt, és csak az ahhoz viszonyított mutató kellene, hogy büntetőkritériummá váljon.

Bánfi Tamás egyetemi tanár, a Magyar Nemzeti Bank Monetáris Tanácsának korábbi tagja.